

Strømmens terrorforklaringer

I juliutgaven av Tidsskriftet kritiserer journalist og forfatter Øyvind Strømmen et tidligere innlegg fra min side i en debatt med Arne Klyve. Han starter dessverre med å feilsitere meg.

TEKST

Torgeir M. Hillestad

PUBLISERT 5. september 2012

SOLOTERRORISTEN: Ideologisk tilhørighet kan ikke være av avgjørende betydning eller utgjøre noen «hovedforklaring» på Anders Behring Breivik (bildet) sine handlinger, slik Øyvind Strømmen påstår, mener Torgeir M. Hillestad.

Foto: NTB Scanpix

Arne Klyve og Torgeir M. Hillestad har siden årsskiftet diskutert terrorangrepene 22. juli. Kanskje Klyve driver med ovedreven politisering, men Hillestad avpolitiserer og gjør den ideologiske ekstremismen om til en slags kuliss, skrev Øyvind Strømmen i juli. I dette innlegget svarer Torgeir M. Hillestad på kritikken.

Journalist og forfatter Øyvind Strømmen skriver i juliutgaven: ««Vanlige borgere begår ikke massedrap», skriv Torgeir M. Hillestad (...). Det er – for å vera ærleg – ein ganske uinteressant observasjon». Mulig det er uinteressant – og ikke minst feilaktig, men det har jeg aldri skrevet eller hevdet. Derimot har jeg skrevet: «Vanlige borgere *i dagens Norge* begår ikke massedrap ». Det er noe ganske annet.

Ikke uinteressant

Historien demonstrerer til gagns at «vanlige » borgere kan begå massedrap. Poenget er imidlertid at det kulturelle og ideologiske klimaet, de rådende sosiale normene i Norge i dag, ikke er av en slik karakter at vanlige mennesker deltar i massedrap i dag. Dette er langt fra noen uinteressant observasjon. Hadde Strømmen tatt seg tid til å studere innlegget mitt litt nøyere, ville han ha sett at mitt hovedanliggende nettopp er å trekke opp både en distinksjon og en forbindelse mellom personlighetsmessige og sosiale – herunder ideologiske – faktorer som årsaksbestemmende for terrorisme og massedrap. Under nazismen eksisterte en dominerende ideologisk kultur og gruppenormer som muliggjorde så vel aktiv som passiv deltakelse fra ellers vanlige sosialt integrerte personer. Slike betingelser eksisterer ikke i Norge og de fleste demokratiske land *i dag*, og det er dette som er essensielt å påpeke, fordi det peker på sosiale betingelser som kan utløse for eksempel ideologisk betingede massedrap.

«Det finnes en rekke eksempler på at soloterrorister og ensomme masse mordere slett ikke trenger noen høyreekstrem ideologi som egenlegitimering av sine gjerninger»

Foreldet forklaringsmodell

Strømmen synes å tro at en må velge, eller i alle fall veie opp mot hverandre, personlige versus sosiale og ideologiske årsaksfaktorer. Men denne grunnleggende dualismen representerer en foreldet forklaringsmodell. Forholdet er at det personlige og det sosiale alltid er relatert til hverandre og må ses i sammenheng. Når det for eksempel gjelder dagens Norge, innebærer det gjennomgående demokratiske og tolerante klimaet her at menneskelige holdninger er mer preget av toleranse, gjensidighet og at respekt blir framtrødende. Dette utgjør en signifikant sosial determinant som da virker inn på

hvordan individene forholder seg til og opplever grusomheter som for eksempel terrorisme, masse mord, etnisk rensning, folkemord osv. Et sosialt, politisk klima hvor slike ting ikke bare er akseptert, men også drives aktivt fram av myndighetene, som for eksempel under nazismen, vil kunne påvirke ellers fredelige og tilpassede, såkalte «normale» mennesker til å ta del i slike handlinger. Det er altså ikke snakk om at det enten er sosiale eller individuelle årsaksforhold som utspiller seg, men et bestemt forhold mellom disse som er virksomme. Dette skjer fordi mennesker generelt synes å ha potensial for så vel humanitet og destruktivitet, riktignok noe ulikt fordelt fra individ til individ. De sosiale betingelsene vil dermed påvirke en befolkning eller sosial gruppe i ulik retning, alt etter den rådende kvaliteten i dem.

Konteksten

Når det gjelder Breivik, er tilfellet at hans terrorhandlinger utspiller seg innenfor en samfunnsmessig kontekst der slike handlinger vekker dyp avsky og forferdelse. Han kan ikke støtte seg på noen form for allmenn aksept eller forståelse for sin atferd, for eksempel generelle oppfatninger i samfunnet om at den skulle være nødvendig for å bekjempe farlige fiender osv. Den forklaringen som da står tilbake, er at dette er uttrykk for bestemte individuelle psykiske svikt hos gjerningspersonen selv. Det hjelper ikke å peke på at Breivik tilsynelatende befinner seg innenfor et ekstremt ideologisk fellesskap der visstnok også enkelte uttrykker forståelse for ikke minst hans holdninger, men også til en viss grad hans handlinger. Dette utgjør ikke noe sosialt fellesskap som kan danne et grunnlag der ellers godt integrerte og tilpassede personer mer ut fra rent sosialt gruppepress kan påvirkes til å begå grusomheter mot uskyldige mennesker. Det har tvert imot ofte vist seg at såkalte soloterrorister fungerer dårlig rent sosialt, også innenfor små grupper og fellesskap av meningsfeller, og at de ofte blir ekskludert fra disse. Generelt er de sosialt marginaliserte og isolerte, og de fungerer dårlig i normale sosiale sammenhenger.

Individuelle årsaker

Ideologisk tilhørighet kan derfor ikke sies å være av avgjørende betydning eller utgjøre noen «hovedforklaring» på slike handlinger, slik Strømmen påstår. Det finnes også en rekke eksempler på at soloterrorister og ensomme masse mordere slett ikke trenger noen høyreekstrem ideologi som egenlegitimering av sine gjerninger. Andre anarkismelignende ideologier eller et generelt hat mot myndigheter og omgivelser har også vært til stede, eller bare et generelt «behov» for å drepe.

Uansett: I disse tilfellene faller en nesten alltid tilbake på individuelle psykiske årsaksforhold som «hovedforklaring», det vil si psykiske svikt og konflikter av en eller annen art. Hva som utgjør det spesifikke innholdet i disse i hver enkelt sak, er et annet spørsmål.

torgeir.hillestad@uis.no

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 49, nummer 9, 2012, side

TEKST

Torgeir M. Hillestad, Dr. philos., Universitetet i Stavanger